چو عیسی باش خندان و شکفته که خر باشد ترش روی و گرفته

قال الشافعي رحمه الله عليه

وما احد من السن الناس سالما ولو انه ذاك النبي المطهر وان كان مسكينا يقولون ابكم وان كان منطيقا يقولون مهذر وان كان صواما و بالليل قائما يقولون زراق يرائي ويمكر فلا تلتفت بالناس بالذم والثنا ولا تخش غير الله والله اكبر ارسد امير المؤمنين علي كرم الله وجهه لمعاوية رضي الله عنه سمعتك تبني مسجدا من خيانة وانت بحمد الله ليس موفق كمطعمة الجيعان من كسب فرجها فويلك لا تزني ولا تتصدق وصية لقمان لابنه لا تقول لا تكذب والثاني لا تاكل الحرام والثالث لا تغتب احدا والرابع لا تكن عاصيا والخامس واعبد الله قال امير المؤمنين علي رضه قرأة المصحف المنزلة جميعا واخترت من التورية من قنع شبع ومن الانجيل من صمت نجا ومن الزبور من ترك الهوى استراح ومن الفرقان ومن يتوكل على الله فهو حسبه صدق القائل الليل طويل فلا تقصره بنيامك النهار مضئ فلا تظلمه باثامك للشيخ محي الدين العربي اذا ضاقت بك البلوى ففكر في الم نشرح فعسر بين يسرين اذا فكرتها تفرح لكل جديد لذة غير انني وجدت جديد الموت غير لذيذ باب الطرار السارق روى عن محمد بن الحسن عن ابي يوسف عن ابي حنيفة عن حماد عن ابراهيم النخعي عن علقمة عن عبد الله بن مسعود رضه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال يصلي العشاء الفرض مع الوتر على التمام ثم يصلي ركعتين ولا يتكلم مع احد ثم يقرأ سبع مرات الله نور السموات والارض الى قوله تعالى فما له من نور ثم ينفخ على جنبيه الايمن من قبل ان يتحدث فيريه الله تعالى السارق في منامه والمسروق في يده ان شاء الله تعالى

دردی تو که سرمایهٔ ملک دو جهانست المنة لله که مرا در دل و جانست

قال النبي صلى الله عليه وسلم حبب الي من الدنيا ثلاث الطيب والنساء وان جعلت قرة عيني في الصلاة وقال ابو بكر رضه النظر اليك والانفاق مالي عليك والجهاد بين يديك فقال عمر رضه الامر بالمعروف والنهي عن المنكر واقامة حدود الله تعالى فقال عثمان رضه اطعام الطعام وافشاء السلام والصلاة بالليل والناس نيام فقال علي رضه اكرام الضيف والصوم في الصيف والضرب بالسيف فجاء جبرئيل عليه السلام وقال يا محمد حبب الي اعانة المضطرين وارشاد المضلين والمؤانسة بكلام رب العالمين فاوحى الله تعالى الى محمد عليه السلام فقال حبب الي من الدنيا شاب تائب وقلب خاشع وعين باكية صدق لعقده وصدق حبيبه الكريم الذي لا ياكل ويعطي والسخي الذي ياكل ويعطي والبخيل الذي لا ياكل ولا يعطي

نشان الكريم عذر دروغ پذيرفتن و وعده کردن و وفا کردن و در کار دنیا عرض خویش در باقی کردن و در همه احوالها با دوستان موافقت کردن

نشان السخی هرچه بکند بدان حاجت نباشد بدادن و بر ستاننده منت نا نهادن و بر بخشنده عوض جستن نا داشتن و خواستن را بلطف جواب دادن

نشان البخیل از مال مردمان بخیلی کردن و بر زن و فرزند نفقه تنگ داشتن و مهمان دوست نا داشتن و از برای لقمه خود را ذلیل کردن تم

بکند سلیمان علیه السلام گر چه زان گوهر سلیمان شاه شد آن گوهر بود که بند راه شد ان گوهر چون با سلیمان این کند کی چو تو سرگشته را تدبیر کند

فرد چون گوهر شکیست چندین جان مکن جز برای روی جانان جان مکن دل ز گوهر برکن ای گوهر طلب جوهری می باش دایم در طلب تم

ترک اطلس ایت لوس خرقهٔ آل عبا زیره اول شهدا من غیر بند بوش ایلمز یار احمد دوحی بکا شوقی وغرامي والله سوي وصلکم لیس مرامي

لا تشكرن فتى حتى تجربه ولا تذمن فتى من غير تجريب ان الرجال صناديق مقفلة وما مفاتحها الا التجاريب

الضيف اذا جاء برزقه واذا دخل ارتحل بذنوب اهل المنزل

آیاصوفیه
٢١٢٥

من شعر امرئ القيس

قفا نبك من ذكرى حبيب ومنزل
بسقط اللوى بين الدخول فحومل

اناخ البعير على صخرة فغاص البعير الى لبته
ضربت البعير بحد الحسام فحاك الثرى في وتينه

[illegible]

قد وقف هذه النسخة سلطاننا الاعظم والخاقان المعظم مالك البرين والبحرين خادم الحرمين الشريفين السلطان ابن السلطان السلطان الغازي محمود خان وقفا صحيحا شرعيا حرره الفقير احمد شيخ زاده المفتش باوقاف الحرمين الشريفين عفي عنهما

ماية
٢٥

هذا كلام امير المؤمنين علي بن ابي طالب

برسم مطالعة
حضرة امير الاعظم دستور
دارات خديو جهانبانی مالك الملك
والرقاب مظهر العدل والاحسان
منبع الجود والامتنان اعز الله
انصار دولته

٤١٦٥

وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه انيب

بسم الله الرحمن الرحيم ● توكلي على الله
الحمد لله على الطاف كرمه واصناف نعمه والصلوة على
نبيه الطاهر اعراقه الزاهر اخلاقه وعلى آله الأصفياء
واصحابه الأتقياء حماة الحق وهداة الخلق ● چنين گويد
محمد بن محمد بن عبد الجليل البلخي العمري المعروف برشيد الكاتب
الوطواط وفقه الله لما يصلح احوال دينه ودنياه ونجح آمال
آخرته واولاه ● كه امير المومنين وامام المتقين علي
ابي طالب عليه السلام با آنك امام اخيار وقدوه
ابرار وسيد فتيان ومقدم شجعان بود فصاحتي داشت
كه عقود جواهر از انفاس او در غيرت بود ونجوم زواهر از
الفاظ او در حيرت وعمرو جاحظ رحمه الله كه در كمال
براعت ووفور بلاغت نادره اين امت واعجوبه اين ملت بود
از مجموع كلام امير المومنين علي سلام الله عليه وعلى آله كه
جمله بدايع غرر وروايع درر است صد كلمه اختيار كرده است
وهر كلمه از آن برابر هزار داشته وبخط خود نبشته و
خلق را باذكار آن داشته واجب ديدم آن صد كلمه را

بد و عبارت نظم و نثر پارسی تفسیر کردن و در تفسیر هر
کلمه دو بیت شعر از منشآت خود که مناسب آن کلمه
بود آوردن تا فایدهٔ آن عامتر بود و منفعت آن تمامتر
و هر دو فریق هم ارباب نظم و هم اصحاب نثر در مطالعت
آن رغبت نمایند امیدست که در مجالس و محافل افاضل
محل قبول یابد و ثواب آخرت مدخر ماند ان شاء الله تعالی

قال أمير المؤمنين علي بن أبي طالب كرم الله وجهه
لو كشف الغطاء ما ازددت يقينا

یعنی اگر پرده بردارند از آنچ یقین است ذرهٔ تفاوت نکند

[illegible]

حال خلد و جحیم دانستم   بیقین آنچنانک می باید
گر حجاب از میانه برگیرند   آن یقین ذرهٔ نیفزاید

ألنّاس نيام فإذا ماتوا انتبهوا

یعنی مردمان خفته اند چون بمیرند بیدار کنند

مردمان غافلند از عقبی   همه گویی که خفتگان مانند
ضرر غفلتی که می ورزند   چون بمیرند آنگهی دانند

ألنّاس بزمانهم أشبه منهم بآبائهم

یعنی مردمان بزمان خود مانندترند که بپدران خود

خلق را نیست سیرت پدران   همه بر سیرت زمانه روند

بیشترین آدم اوغلان [illegible] عاقل چلبی
صاحب حسن پاک [illegible]
حقیقا جل ایرشیه غفلت قلیمی معلوم اولا
زیاده کمسه ایلا [illegible]

عالم خلقتنده انا خلقی [illegible]
حسنده و [illegible] زمانه نیجه [illegible]
حقیقت [illegible] زمانه [illegible]
جداوله [illegible] زمانه [illegible]

دوستند آنك راز ما نه نواخت   دشمنند آنك راز ما نه فكند

بیلدوکیم قیمتیدر عاقل ارتار کی عزیز
سوز دلیسن خلق اچینده ارتار قدرینک فقیل
آدمینک زینتی علم و هنر ادرا بیلوبیل
خلقدن یوزن اوروم اسلا علم
[illegible]

ما هلك امرؤ عرف قدره

هلاك نشد هر كه قدر خويش بشناخت

هر كه مقدار خويشتن بشناخت   از همه حادثات ايمن گشت
از مضيق غرور بيرون جست   در مقام سرور ساكن گشت

استنک کم خلق اچینده تاپدی تعظیم ار [illegible]
افضا دورن [illegible] قلکار اردرن اسل ایلین دار
غضب و قصود دین اوا کاظم [illegible] بلول
قسمتی [illegible] دنیده تمکیل ایدار

قيمة كل امرء ما يحسنه

قيمت هر مردي در آن كارست كه آن را نيك داند

قيمت تو در آن قدر علم است   كه تن خود بدان بيارايي
خلق در قيمتت بيفزايند   چون بود در علم خود بيفزايي

من عرف نفسه فقد عرف ربه

هر كه نفس خود را بشناخت پروردگار خود را بشناخت

حجت قاطعدور حق تعالینینک وجودیغه [illegible]
[illegible] نفسینکنی بیلسانک [illegible]

هست نفس تو حجتي قاطع   بر وجود خداي عز و جل
چون بداني تو نفس را داني   كوست مصنوع و ايزدش صانع

المرء مخبوء تحت لسانه

اردلی التنده کزلودر بحی ایسم طوردر
بلدوزر کندوزنی اغازا درسه سوزه ساز
آدی جاهل عرکلرسه قیل قال بیح بیح
اسم عاقلدر اولرسه سوز سازا و زآز

مرد در زير زبان خود نهانست

مرد پنهان بود بزير زبان   چون بگويد سخن بدانندش
خوب گويد لبيب گويندش   زشت گويد سفيه خوانندش

من عذب لسانه كثر اخوانه

هر کمکه کم سوزی کوکجک اوله و طتلو دیلی
خلق الکا کیمی قرنداش کمیسی یار اولر
ایکی یوزلو فاتی سوزلو اولمه جق کوکلو
یوقسه اولکده‌کی قلقجی سکا اغیار اولر

هر که خوش زبان باشد دوست و برادرش بسیار بود

گر زفانت خوش است جمله خلق / در مودت برادران شوند
ور زبانت بد است در خانه / خصم جان تو چاکران شوند

بالبر يستعبد الحر

بنیکی آزاد را بنده توان کرد

گرت باید که پیش تو باشند / سروران جهان سر افکنده
مردمی کن که مردمی کردن / مرد آزاد را کند بنده

بشر مال البخيل بحادث او وارث

بشارت ده مال بخیل را بحادثه یا بمیراث خواری

[illegible]

هر که را مال هست و خوردن نیست / او از آن مال بهره کی دارد
یا بتاراج حادثات دهد / یا بمیراث خوار بگذارد

لا تنظر الى من قال وانظر الى ما قال

منگر که می گوید بنگر که چه می گوید

شرف قایل و خساست او / در سخن می کند هیچ اثر
تو سخن را نگر که حالش چیست / درگذارنده سخن منگر

الجزع عند البلاء تمام المحنة

زاری کردن در بلا تمامی محنت است

در بلیت جزع مکن که جزع / بتمامی دلت کند رنجور

[illegible]

بسلامت اگر نباشد شاد   کسوت او بجز ندامت نیست

لا داء اعيا من الجهل

علم عرفان حاصل ایله کم بو دردن قیتیلو

اجاهل اولمه بلمک لک دردی بی درمان

هیچ دردی سخت‌تر از جهل نیست

ای که روز و شب از طریق علاج   جهل دردیست سخت بی‌درمان

نیست از جهل جز شقاوت نفس   نیست از علم جز سعادت جان

لا مرض اضنى من قلة العقل

عقل اکسکلکی دیمکدر بنده [illegible]

که ایکی سعادتین بر ایشان ایکی جهانی

نیست بیماری سخت‌تر از کم عقلی

ای که روز و شب از طریق علاج   در فزونی جسم و جان خودی

یار در خرد فزای که نیست   هیچ بیماریی چو کم خردی

لسانك يقتضيك ما عودته

آدم اولدر کسه دینی با ور سوزه خوش ایده

سوز ایله کوکلی اوقاتن کم دیر [illegible]

زبان بر آن گوید که عادت کنی

بر نکو خوی کن زبانت را   کان رود بر زبان که خوی کنند

خویش ار بد کنی سخن گفتن   پیش خلقت سیاه روی کنند

المرء عدو ما جهله

هر که بر اشنی و بر علمی بلمسه اکلامدی

منکر اولور اول اشنی و اول علمی عقلی کمدر

مردم دشمن آنست که نداند

مردمان دشمنند علمی را   که ز نقصان خود ندانندش

علم اگرچه خلاصه دینست   چون ندانند کفر خوانندش

رحم الله امرأ عرف قدره

ولم يتعد طوره

تکری بول رحمتندن هرکز اولی نصیب

کم که بلدی کندونک قدرینی اولمز بو الهوس

خدایا بیامرز آنکس را که قدر خود بداند و از اندازهٔ خود نگذرد

رحمت ایزدی بر آن کس باد
که عنان در کف جنون ننهد
قدر خود را بداند و هرگز
قدم از حد خود برون ننهد

النَّصِيحَةُ عَلَى الْمَلَاءِ تَقْرِيعٌ

نصیحت میان مردم سرزنش باشد

هر کم الندن کلور کم کل قلا دایم نثار
حیف اولا کم خلق اچنده بی توقف اته فاش

هر کمسه اوکت ویرسن لطف ایله خلوتده ویر
دوکمک اولور هر نصیحت کم اولا محلده فاش

گر نصیحت کنی بخلوت کن
که جز این شیوه نصیحت نیست
هر نصیحت که بر ملا باشد
آن نصیحت بجز فضیحت نیست

إِعَادَةُ الْاِعْتِذَارِ تَذْكِيرٌ لِلذَّنْبِ

با سر عذر شدن یاذ کردن کناه باشد

تنده اتیه اکسزین هر کم که بر سوچ ایلدی
اول کناهک عذرنی بر کز چو کتردی دله
بر دخی عذرن دلدسه اوزنی ایلر حقیر
اکدروبن تازه قلایه سوچنی کوبله

عذر یکبار خواه از کنهی
گر دوبار است نقص جاه ترا
بسر عذر باز رفتن تو
تازه کردن بوذ کناه ترا

إِذَا تَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ الْكَلَامُ

چون عقل تمام شود بکاهد سخن

هر کشی کم سوزی آنک آز اولا عقلی تمام
اکه عزت قل کلامن ایشدو دفترده یاز

عاقلیسک سویلمه چوق سویلریسک آز و اوز
کم کرکامل عقل اولا سوز سیلز الا که آز

هر کرا اندکست مایهٔ عقل
بیهده گفتنش بوذ بسیار
مرد را عقل چون بیفزاید
در مجامع بکاهدش گفتار

الشَّفِيعُ جَنَاحُ الطَّالِبِ

شفاعت پر جوینده است

کم که بر حاجتلو یه شه قاتنه اولر شفیع
حاجتی اولسون روا چون عرض ادر معبوده

هر مرادی استیانک قاندی اولر شفیع
چون شفاعت کوره طالب تیز ارر مقصوده

ای که هستی تو طالب حاجات
بیخ نومیدی از دلت بر کن

تا بمطلوب خود رسی ز ملوك دست در دامن شفیعی زن

ایکی یوزلو اولانک فتنه بیله چیقر
هر دم منافق اولمز الا که مردود بیل

کیمسه [illegible] پیشه [illegible]
[illegible] خوار اولور [illegible]

نِفَاقُ الْمَرْءِ ذِلَّةٌ

نفاق کردن خواری باشد

ای که داری نفاق اندر دل خار بادت خلیده اندر حلق
هر که سازد نفاق پیشهٔ خویش خوار گردد بنزد خالق و خلق

جاهلک نعمتی بستانیدر [illegible]
اول [illegible] مزبله اوزره بنا اوله

ای هنرلو [illegible] مالک یوغ ایسه
[illegible] شکایت [illegible]

نِعْمَةُ الْجَاهِلِ كَرَوْضَةٍ عَلَى مَزْبَلَةٍ

نعمت جاهل چون بوستانیست بر زمین مزبله

ای که داری هنر نداری مال مکن از کردکار خود کله
نعمت و جهل را نکو اه که هست روضهٔ در میان مزبله

اکسنن بیر مشقت اولور [illegible] صبر قیل
ایلیه بو جوق زاری [illegible] اولا صبر

زاری قلمق [illegible]
[illegible]

الْجَزَعُ أَتْعَبُ مِنَ الصَّبْرِ

زاری کردن سخت تر از صبر کردنست

در حوادث بصبر کوش که صبر برضای خدای مقرونست
تن مده در جزع که رنج جزع صدهزاران ز رنج صبر افزونست

ایستنیلن کیشی [illegible] آزاد در
زیرا وعده [illegible] ازاد

وعده ویرنجه [illegible] وفا قلسه
[illegible] وعده [illegible] دکل

الْمَسْؤُولُ حُرٌّ حَتَّى يَعِدَ

خواهیده آزادست تا وعده دهد

مرد مسؤول چون دهد وعده خویشتن در مقام ننک فکند
هست حر کر ره وفا سپرد نیست حر کر ره خلاف زند

دشمنک [illegible] اولدر کم اولانکه
خیر اوز کاهرده لیکن باطنی [illegible]

أَكْبَرُ الْأَعْدَاءِ أَخْفَاهُمْ مَكِيدَةً

جوق عدو [illegible] اولا اندن [illegible] اولور
[illegible] کزلو دشمن [illegible]

أكبر الأعداء أخفاهم مكيدةً

بزرگترین دشمنان آن باشد که مکرش پوشیده باشد

بدترین دشمنی بود آن را دان   که بظاهر ترا نماید بر
هست ممکن حذر ز دشمن جهر   نیست ممکن حذر ز دشمن سر

من طلب ما لا يعنيه فاته ما يعنيه

هر که چیزی طلب کند که بکارش نیاید از وی چیزی فوت شود که بکارش آید

آنچ ناید بکار مردم را   گر بجستنش هیچ بکر آید
فوت گردد ز دست او بی شک   آنچ او را همی بکار آید

هر کیم اول [illegible] کرکلو کل
[illegible] فایده کوردر ایکر
عاقبت اول [illegible] کرکلو در
[illegible] الدن بو سوزنه فهم قیلکل

السامع للغيبة أحد المغتابين

هرگز قلاق غیبت ایواکز سوزینه طوتمغل
ایشدانه اوزنه غیبت زمانی [illegible]

[illegible] غیبت [illegible]
[illegible] اوردن [illegible]

شنونده غیبت یکی از غیبت کنندگانست

تا توانی مگوی غیبت کس   نه که جد و نه که طیبت
هر که او غیبت کسی شنود   هست همچون کننده غیبت

الذل مع الطمع

خواری با طمعست

[illegible] طمع [illegible]
[illegible] بالند [illegible]
[illegible] طمع [illegible]

هر که دارد طمع بمال کسان   تنش در رنج و جانش در جزعست
تا توانی طمع مکن زیراک   هر چه خوارست جمله در طمعست

الراحة مع ترك الطمع

راحت در ترک طمعست

جانوکه راحت در ترک اوز امید کر طلقدن
چون او ماکرشن هم کشیدن تسنه راحت ایستما

نفس مرد [illegible] امید
جانکه طمعدن [illegible] راحت [illegible]

تا تو دل در امید بستستی ‌ هر چه رنجست جمله در دل تست
چون بری‌ئی امید از دگران ‌ هر چه آن راحتست حاصل تست

چون نصیبک ایرشور هر نه ایسه اول [illegible]
[illegible] حرص [illegible] زحمتینی چکمه [illegible]

الحرمان مع الحرص

[illegible] حرص [illegible] محروم اولور
[illegible]

حرص سبب محرومیست

ای که از حرص مانده شب و روز ‌ با تن مستمند و با دل ریش
از ره حرص دور شو زیراک ‌ هر کجا حرص بیش حرمان بیش

من كثر مزاحه لم يخل عن حقد عليه واستخفاف به

هر که مزاح بسیار کند خالی نباشد از کینه بر او و خواری که می رسد بدو

هر که دارد مزاح پیشهٔ خویش ‌ گر امیرست پاسبان گردد

مزاحی [illegible] [illegible] مرد کبیر [illegible]
دائما [illegible]

در همه دیدها سبک باشد ‌ بر همه سینها گران گردد

نفسکی شهوتدن [illegible]
نفسکی شهوتدن [illegible] اولور

عبد الشهوة أذل من عبد الرق

شهوته [illegible] قول اولان [illegible]
[illegible] نفسی [illegible]

بندهٔ شهوت خوارتر از بندهٔ زر خریده است

هر که او بنده گشت شهوت را ‌ هست نفسش خسیس و طبع لئیم
بندهٔ شهوتست در خواری ‌ بتر از بندهٔ خریده بسیم

حسود [illegible] دایم
نعمتنی [illegible]
[illegible]

الحاسد مغتاظ على من لا ذنب له

[illegible] خلق الله‌دن [illegible] نعمتی
[illegible] قوللارینه [illegible] الله

حاسد خشم آلوده باشد بر آنک گناهش نباشد

هست مرد حسود خشم آلود • بر کسی کو نکرد هیچ گناه
نعمت خلق دید نتواند • رنجه باشد ز اصطناع اله

رُبَّ سَاعٍ فِيمَا يَضُرُّهُ

چوق کیشی کیم ایرلار ایشینینک سعی
[illegible]

بسا کس که در کاری سعی کند که او را زیان دارد

ای بسا کس که طالب کاریست
که در آن کار باشدش خذلان

ناصح او از آن شود غمگین
حاسد او از آن شود شادان

[illegible]

كَفَى بِالظَّفَرِ شَفِيعًا لِلْمُذْنِبِ

پسنده است ظفر یافتن شفیع از بهر گناه کار

[illegible]

بر گنه کار چون شدی قادر
عفو کن زانک به ز انه کس نیست

ور مرورا شفیع کس نبود
ظفر تو شفیع او بس نیست

[illegible]

لَا تَتَّكِلْ عَلَى الْمُنَى فَإِنَّهَا بَضَائِعُ النَّوْكَى

ارزولار و که سو یکینه اشیت کم آرزو
یو قدر رسنه مکو احمقلرک سرمایه سی

[illegible]

تکیه مکن بر آرزو که آن سرمایهٔ احمقانست

تکیه بر آرزو مکن که هر آنچ
آرزو باشدت ببخشد حق

هر که بر آرزو کند تکیه
بر عاقلان بود احمق

ای سعادت ایچون سین ایسینک خلقدین
غایتا ولدی غصّه دین آزاد و کونکل اولدی

أَلْيَأْسُ حُرٌّ وَالرَّجَاءُ عَبْدٌ

[illegible]

نومیدی آزادیست امید و آری بندگی

گر بریدی ز مردمان اومید
بتن آزادی و بدل شادی

ور بدنیا ز امید در بستی
دادی از دست عز آزادی

[illegible]

ظَنُّ الْعَاقِلِ كَهَانَةٌ

ایرور اچی نرسه کیم قیلور عاقل انی اینکا ز دجه وار
سهم ایرانک کیم کمان عاقبت اولور یقین

[illegible]

اندیشهٔ خردمند زیرکیست

هر اشارت که مرد عاقل کرد   بر اشارات او مزید مجوی
ظن عاقل بود هر کاری   در اصابت چو حکم اختر گوی

مَنْ نَظَرَ اعْتَبَرَ

هر که اندیشه کند عبرت گیرد

نظر
هر کم اول فکرت کوزیله بیر اشه باقدی
امیش الدی یعنی زیانن کوردی طوتدی اعتبار

[illegible]

مرد در کارها چو کرد نظر   بهره اعتبار از آن برداشت
هرچ آن سودمند بود گرفت   هرچه ناسودمند بود گذاشت

اَلْعَدَاوَةُ شُغْلُ الْقَلْبِ

دشمنی مشغولی دلست

هر کم اول خلقیله دشمنلغه اوزینه قلدی ایش
عمرینی حاصل [illegible] ایرودر

[illegible]

هر که پیشه کند عداوت خلق   از همه چیزها جدا گردد

که دلش خسته عنا باشد   که تنش بسته بلا گردد

اَلْقَلْبُ اِذَا اُکْرِهَ عَمِیَ

چون بر دل ستم کنند نابینا شود

[illegible]

علم اگر بیلمکه [illegible]
[illegible] اولورسه اودر [illegible]

بستم دل بسوی علم مبر   کان ستم آتش دل افروزد
خاطر مرد اگرچه تیز بود   بستم هیچ علم ناموزد

اَلْاَدَبُ صُورَةُ الْعَقْلِ

فرهنگ صورت ادبست

عاقل اولدر کم اولا دایم ادبلو دکل [illegible]
[illegible]

عاقلیسک اوز نعلک الا ادبله بر نفس
هر ادبدن اوزکه بیو قدر ایو ادیکون سبب

با ادب باش در همه احوال   که ادب نام نیک را سببست
عاقل آنست کو ادب دارد   نیست عاقل کسی که بی ادبست

لا حياءَ لحريص

مردم حريص را شرم نباشد

هر که باشد حريص بر چيزی　　نايد او را ز جستن آن شرم
برود از بهاد او خجلت　　بشود از سرشت او آزرم

هر کیم اول ایدی طلب بر نرسه‌نی اولسا حریص
[illegible] تن ایرور اویتمیق حیا [illegible]

[illegible] ایرور [illegible]

من لانت أسافله صلبت أعاليه

هر کرا زيرش نرم باشد بالاش سخت باشد يعنی دوش

اول کیم [illegible] ایردی [illegible] ضعیف
[illegible] منصور اولور

[illegible] عاجز اولب باصلدور اول [illegible] منصور اولور

هر باشد ضعيف أتباعش　　در کف اقويا بود مقهور
نشودی متابعان هرگز　　هيچ کس بر مبارزان منصور

من أتى في عجانه قلّ حياؤه

هر کم او علتلیق دشده يتدی خلقک النه　　اول حياسز بر شئی در او لميسر در سعيد

اوزی مدبر ايشی باطل خوی ايری کوکل طار　　يوزی قاتی کوکل فاحش فعل زشت اغزی پليد

هر کرا باشد فعل قوم لوط کرده باشند شرم او اندک و زبان او زشت باشد

هر کرا وقت کودکی بود شست　　بسته در زير مردمان خفتن
شرم او رفته باشد و هرگز　　نايد از لفظ او نکو گفتن

[illegible] عقل [illegible]
[illegible] عبرت اوز [illegible]

السعيد من وعظ بغيره

نيک بخت آنست که پند از ديگری بشنود

ای دهی دولتلیغ اول آدمی کیم ایشیتیب
مغزا هلیندن نصیحت طوته اولغای بول

نيک بخت آنکسی بود که دلش　　آنچ نيکی در وست بپذيرد
ديگران را چو پند داده شود　　او از آن پند بهره برگيرد

الحكمة ضالّة كلّ مؤمن

دانش کم کرده مؤمنست

[illegible] طالب [illegible]
[illegible] اولا [illegible]

مؤمننک ايترکی حکمت در حکمت نور در
طاقتيب تاپتی ايرسه اشيلکه وار

هر که چیزی ز نفس خود کم کرد   بسته دارد بجستنش همت

جان آنکس که مومن پاکست   همه بر آن سان کند طلب حکمت

الشر جامع لمساوی العیوب

بدی گرد کننده همه زشتیهاست

[illegible]

تا توانی مگرد گرد بدی   که ترا هست طینت طاهر

که بنیکی فضل تو شود پنهان   در بدی عیب تو شود ظاهر

کثرة الوفاق نفاق و کثرة الخلاف شقاق

بسیاری موافقت منافقی باشد و بسیاری خصومت بدبختی باشد

[illegible]

در وفاق کسان غلو مکنید   که از آن تهمت و زیان آید

ور خلاف مدام دور شوید   که از آن دشمنی بیفزاید

رب آمل خایب

بسا امیدوار که نومید شود

و نیجه چوق نسنه کیم ارزولار آدمی
خاطری [illegible]

[illegible]

ای که بستی امید در چیزی   غم مخور کز نیاز و ریش برست

بس امیدا که آن نگشت وفا   بس شکوفه که بشکفید و نبست

اکرم الادب حسن الخلق

بهترین ادب خوش خوییست

[illegible]

مرد بدخوی بر همه عالم   بی سبب سال و ماه در غضب است

نیک خویی گزین که از ره خرد   نیک خویی شریف تر ادبست

أكرم النسب حسن الأدب

بهترین نسب نیکویی ادبست

ای که مغرور مانده شب و روز به بزرگی اصل و عز نسب

سوی حسن ادب گرای که نیست نسب و اصل به ز حسن ادب

أفقر الفقر الحمق

بترین درویشی احمقیست

گر فقیری و نیستی احمق تا از آن فقر هیچ نندیشی

سر کن اندر آن مقام که نیست بتر از حمق هیچ درویشی

أوحش الوحشة العجب

کندوزن کورن کشی که ایده تکبر خلقه
صحبتینی اشتمز کمسنه قالور یالکز

بتر و سخت تر وحشتی کبرست

گر ترا پیشه خویشتن بینیست مردمان از تو مهر بردارند

مر ترا در مضایق وحشت بی جلیس و انیس بگذارند

أغنى الغنى العقل

نیکوترین توانگری خردست

ای که خواهی توانگری پیوست تا از آن ره رسی بمهتریی

از خرد جوی مهتری زیرا که نیست همچون خرد توانگریی

الطامع في وثاق الذل

طامع در بند خواری باشد

بغلامی نشینی زنهار ای عاقل طمع
کسر طمع راحت ده رسکه خواجه بیمار او مغل

اوکونلو [illegible] عقلدر [illegible]
[illegible] عقل اولدیغی [illegible]

[illegible] اصلهم غوغا [illegible]

[illegible] ادب [illegible]

عقلك اصولکدر [illegible]
[illegible] ابتدا اولا ادمی

[illegible]

تا توانی مگرد گرد طمع اگر از عقل بهره داری
زانک پیوسته مردم طامع بسته باشد برشته خواری

أحذروا نفار النعم فما كل شارد بمردود

بترسید از رمیدن نعمتها که نه همه رمیده باز آید

ای که با نعمتی بسیرت بد نعمت خویش را زخود مرمان
که نه هرچ آن رمید شد زکسی باز آوردنش بود آسان

أكثر مصارع العقول تحت بروق الأطماع

هرکه طمع برو مستولی گردد عقل او مغلوب خرد او مقهور شود

آفت عقل مردمان طمعست تا توانی سوی طمع مگرای

در وقت که ساکر جوق اردان قلدی اول طلب قیمتین بلزینکن شکر اوزنعمت قیمتی
سندن اوزکن سا که هر کز دونکی کجکی کزدکل زینهار اورکیم باوز فعلو کیله نعمتی

عقلی الکوکلوز ایسترکی کعلو طمع زبون ایدر
[illegible] از طمعدن داد اندن داد و داد

مرد نه او زندن طمع با اصلاح عقل چون طمع کرجلو اولا عقلدکر قلا اعتبار

چون طمع دست برد بنماید عقل مردم در او فتد از پای

هر کیمکه بولنده دوفتدر درد حقدن باطلا اوفتسه ال
جنتی قلندی حقا کرو جانه اردبا

من أبدى صفحته للحق هلك

هرکه از حق روی بگرداند هلاک شود وازنجات بی بهره ماند

باطله صلابزی حقدن ایرما ربّنا

هرکه برحق بود بهردو جهان حاصل آرد بجملکی اغراض
باز در ورطهٔ هلاک افتد آنك از راه حق کند اعراض

[illegible]

إذا أملقتم فتاجروا الله بالصدقة

چون حاجتمندی پیدا آید بازرگانی کنید با خدای عز وجل بصدقه

هیچ چیزی مدان تو چون صدقه هست او مال وجاه را بیشی
او رساندت را باستغنا او رهاند زرنج درویشی

چونکه اولا کسی [illegible] ملکی اولا طاعتلری
حق یولنده قل تجارت صدقه ویره سن

مَنْ لَانَ عُودُهُ كَثُفَ أَغْصَانُهُ

[illegible]

هر كه نرم باشد وسياست بوقت نكند حواشي ازو تمرد كنند

هر كه با كهتران كند نرمي	ماند اندر بليت ايشان
ننهندش برآستي كردن	نبرندش بواجي فرمان

رُبَّ رَجَاءٍ يُؤَدِّي إِلَى الْحِرْمَانِ

[illegible]

بس اميدوار كه محروم ماند

نه هر آنك او اميد چيزي كرد	كسب آن چيز باشدش آسان
بس اميدا كه هست عاقبتش	محنت يأس و آفت حرمان

رُبَّ أَرْبَاحٍ يُؤَدِّي إِلَى الْخُسْرَانِ

اصى سندن چون دلركم اوله درلو فايده	واقعا اولدم اولكم سودى زيانه قيله يول

[illegible]

بسا سود كه زيان بار آورد

اي بسا مرد سود جوينده	كه قدم در ره مخوف نهاد
عاقبت چون بدست آمد سود	او از آن سود در زيان افتاد

رُبَّ طَمَعٍ كَاذِبٍ

[illegible]

بسا طمعي كه دروغ كويد

در طمع دل نبست بايد هيچ	كه طمع بيشتر دروغ بود
آتشي كان طمع برافروزد	كر زخاكسترش فروغ بود

الْبَغْيُ سَائِقٌ إِلَى الْحَيْنِ

بغى كردن بسوى هلاك برد

خلقى بغى	آدمى چكر بلا و عاقبت ايلر هلاك

[illegible]

بَغی سُومَستْ کُرد بَغی مَکرْد   بَغْی بیخ حَیاتْ را بِکَنَدْ
مَرْدرا از صَف بَقا بُبَرَدْ   تا اَلهٰان دَرکَفِ فَنا فِکَنَدْ

فِي كُلِّ جُرْعَةٍ شَرَقٌ وَفِي كُلِّ اَكْلَةٍ غَصَصٌ

هیچ کُل بی خار وهیچ می بی خُمار نیستْ

[illegible]

[illegible]

نیکُ وبَدْ بیشْ وکَمْ صَلاحُ وفَسادْ   هَسْتْ آمیخْتَه دَرین عالَمْ
هیچ راحَتْ نَدیدْ کَسْ بی رَنجْ   هیچ شادی نَدیدْ کَسْ بی غَمْ

مَنْ كَثُرَ فِكْرُهُ فِي الْعَوَاقِبِ لَمْ يَشْجُعْ

مَرْد بیشْ اَنْدیشْ شُجاع نَباشَدْ

جون دهی انبوت قلمق اوزره بر کسک زهره سوز لکدن دوشر کوکلی بیدا قورقلو

[illegible]

هَرکِه دَرْ عاقِبَتْ بَسی نِکَرَدْ   بیمْ دِل باشَدْ وتَنک زَهرَه

نَه بیابَدْ زِ عِزّ تَنْ حِصَّه   نَه بِکیرَدْ زِ کام دِل بَهرَه

اِذَا حَلَّتِ الْمَقَادِيرُ ضَلَّتِ التَّدَابِيرُ

جُون تَقْدیرِ حَق نازِلْ شَوَدْ تَدْبیرها باطِلْ کَرْدَدْ

حق تعالینک قضاسی ایره چون کلسه تدبیرلر [illegible]

[illegible]

جُون قَضاءِ خُدای عَزَّ وجَلّ   بَرْ سَرِ بَندَه شَوَدْ نازِلْ
هَمَه تَدْبیر اُو شَوَدْ کُمْ راه   هَمَه تَقْدیر اُو شَوَدْ باطِلْ

[illegible]

اِذَا جَاءَ الْقَدَرُ بَطَلَ الْحَذَرُ

یَعْنی جُون قَضاءِ حَق نازِلْ شَوَدْ حَذَرْ کَرْدَنْ سُودْ نَدارَدْ

[illegible]

جُون قَضاءِ خُدای نازِلْ کَشْت   نیستْ تَسْلیمْ وصَبْر سازْ پَناه
نَتُوانْ کَرْد دَفْع اُو بحَذَر   نَتُوانْ بَسْت راه اُو بسِپاه

اَلْاِحْسَانُ يَقْطَعُ اللِّسَانَ

نيكويي برنده زبان بدگويست

هر كه كردي بجاي او احسان   مال دادي و سر دخر بريدي
هم ضميرش بمهر بنوشتي   هم زبانش ز هجو ببريدي

بر كشي آردكه ايشتدكه سويلر هرزه سوز
اي كرم اتي دن اكرام و احسانيلكس

[illegible]

اَلشَّرَفُ بِالْفَضْلِ وَالْاَدَبِ لَا بِالْاَصْلِ وَالنَّسَبِ

مرد را فخر بهنر و ادب بايد كرد نه باصل و نسب

فضل جوي و ادب كه نيست بحق   شرف مرد جز بفضل و ادب
مرد بي فضل و بي ادب خردست   گرچه دارد بزرگ اصل و نسب

كر سعادت اتي سن فضل و ادب كسب ايلكل   ديه بنوم كيب بوني اصل و نسبه بر خلف
نيلسون اصل و نسب فضل و ادب جون اوليا   قو نسب اوكرن ادب اشنا سكه عز و شرف

قَلْبُ الْاَحْمَقِ فِي فِيهِ

ابلهنك كوكلي دوردي عقلي اتي كم اغزنده در   قنده ئيسه اغزي هيچ انديشه قلماز آچلور
ايو يا وز خير و شر كوكلنده هرگز لوكووار   اكلمز سويلا دوكن دايم دلندن ساچلور

دل احمق در دهان اوست

هر كه او هست با حماقت جفت   جايگاه دلش دهان وى است
هرچه دارد ز نيك و بد در دل   آن همه بر سر زبان وى است

[illegible]

لِسَانُ الْعَاقِلِ فِي قَلْبِهِ

هر كلامك كوزليوب وقتيني نقدن خرج ادر
كم بلمز سوزيني فاش ايلمز كندوزني

زبان عاقل در دل اوست

هر كه او هست با كمال خرد   هست پنهان زبان او در دل
نشود هيچ سر او پيدا   نبود هيچ گفت او باطل

[illegible]

مَنْ جَرَى فِي عِنَانِ اَمَلِهِ عَثَرَ بِاَجَلِهِ

هر كه عنان بدست آرزو دهد زود هلاك شود

چوق دق كته هوا يولنده كم بركون سني
اوغزده ناكه اجل بنديته قيلغا روكار

در همه کارها بکف هوا — هرك بدهد عنان بدست امل
زود باشد که آن امل ناگاه — اندر اندازدش بچاه اجل

أذا وصلت اليك أطراف النعم فلا تنفروا أقصاها بقلة

نعمتهایی که بشما رسیده است شکر کنید تا از آنها که هنوز نرسیده است
برخوردار شوید

چون بیابی تو نعمتی حاصل — نقش باشد چو نقطهٔ موهوم
شکر آن یافته فرو هلد آز — که ز نا یافته شوی محروم

أذا قدرت على عدوك فاجعل العفو شكرا للقدرة

چون بر دشمن دست یابی عفو کن بر وی شکرانهٔ توانایی را

چون شوی بر عدوی خود قادر — عفو را شکر قدرت خود ساز
شکر واجبدر سکا کم الوکه کوردی عدو — رحم قل حاشا که سن دکمه کناهه قارسن

هر یکادن چون ایرر هر دملو نعمتلر سیزا
شکر ادرسکز حق تعالی نعمتکی ارتورر

شکر ادک ارکنمکز اول نعمتک دورانی
ایترزسن شکرسز اول نعمتک یابانی

چون سکا یار اولدی نصرت دشمنی قلدک زبون
کچ سوچندن اولمسون کم کینک آندن الهسن

رحم کن رحم کن که هر چه کنی — در جهان جز همان نیابی باز

ما أظهر أحد شيئا إلا ظهر في فلتات لسانه وصفحات وجنته

گر کسی چیزی در دل دارد میان سخن گفتن و رنگ روی پیدا باشد

هر که چیزی نهفت اندر دل — تا بدانی که چیست در خویش
گاه اندر میانهٔ گفتن — گاه اندر نشانهٔ رویش

در لو راز
برکشینك وار دو دیدکو کلنده کزلو
کیدرلرسن کم بلکن عاقبت او رازنی
سوزنك معنی سنه ویوزنك بکنیدیق
تا کوسترن الکلیکن چوغنی و ازنی

اللهم اغفر رمزات الألحاظ وسقطات الألفاظ
وشهوات الجنان وهفوات اللسان ◦

ای بار خدای بیامرز چشم زدنها را و سقطات گفتار را و آرزوها
نا بسامان دل را و زشتیها زبان را بکرم بی نهایت خود

اوله
یا الهی بر نوا لطف ایدوبن سوچلا رموز — بز اگر قلدوق خطا سن رحمتیله عفو قل

[illegible]

این گناهان که یاد خواهم کرد   یارب از ما بفضل در گذران
زدن چشم و زشتی گفتار   راندن شهوت و خطاء زبان

اومکیله اوزنه بخیللغی ایدر بخیل   بوجهانده درلکی بخیل کیبی دایم خراب
حسرت وآز دنیا ایله کچورر عمرینی   اول جهانده ورمز الا بایلر کیبی حساب

البخیل مستعجل للفقر یعیش فی الدنیا عیش الفقراء

ویحاسب فی الآخرة حساب الاغنیاء

بخیل در دنیا زندگانی چون درویشان کند و در آخرت حساب چون
توانگران دهد

هست مرد بخیل ره داده   فقر را سوی خویشتن بشتاب
این جهان همچو مفلسانش معاش   وآن جهان چون توانگرانش حساب

لسان العاقل وراء قلبه

کوکل
چون دل اولا قلاوز سویلمک وقتی

اودر
کمکم عقلی وار کوکلینه تابع در دلی
کوکلیله طانشراندن سوزن آغاز ادر

زبان عاقل بالای دل اوست

ایلمز هرگز خطا هر کم که سوزه ساز ادر

مرد عاقل که سخن گفتن   دل خود هادی زبان دارد

تا حدیثی بدل نیند پسند   بر زبان آن حدیث نگذارد

قلب الاحمق وراء لسانه

هر نه کم اغزینه کلورسه دلندن دوکلور
سکر پشیمان اولور فکرینی نزدن بچار

دل احمق بالاء زبان اوست

اودر
ایلیک کوکلی همیشه چون دلی اوزنده در
سویلر اسز سوزه اندیشه سوز اغزن اچار

مرد احمق که سخن گفتن   دل خود تابع زبان دارد
هرچه باید بگوید وانگاه   دل بر آن قول گفته بگمارد

کتبه أضعف خلق الله وأحوجهم حسین بن حسن
المولوی أعانه الله بتوفیقه فی أوائل المحرم المبارک
سنه احدی وثلثین وسبعمایه حامدا لله تعالی ومصلیا
علی نبیه محمد وعترته الطاهر